

ГОД. XVI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 38.

УРЕЂУЈЕ А. ХАПИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свака о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ГЛУМАЦ И УМЕТНОСТ.

Људи, који се баве позориштем, деле се у два тabora у питању: да ли глумац страсти своје улоге заиста и сам треба да осећа, да ли треба да плаче да би могао кога натерати на плач, или, да ли треба да буде сасвим господар од себе, да у најбурнијим, најдирљивијим тренутцима влада над својом улогом, да не осећа оно, што изражава, чemu даје живота — у кратко, да ли он сам треба да је неосетљив кад у гледаоцима хоће да изазове какве осећаје.

Једно и друго мишљење има своје поборнике и своје противнике. Многи мисле, да се велики глумац само под тим условом даје замислити, кад је кадар себе апсолутно да савлада и кад по својој вољи уме да изражава осећаје, који нису у његовој души, које он неће никад осећати и које по својој природи често не сме никад осећати. По томе он не мора бити тужан ни жалостан, да би другима могао нагнати сузе на очи, као што ни свирач на гласовиру не мора бити очајан, кад свира жалосну корачницу од Бетовна или Шопена. Он зна већ ту корачницу, отвори гласовир, засвира — и слушалац је потресен. На против, могао би се човек кладити, да ће свирач на гласовиру врло рђаво свирати, ако се ода својој личној тузи, и — слично томе — да глумац неће добар приказ учинити, ако своје осећаје буде дружчије сматрао а не као материјал, који је нуждан за улогу му, или, ако страсти улоге његове заиста њиме са свим овладају. Глумац се мора налазити у ономе што ствара — у својој улози. Изнутра управља он кон-

цима, којима покреће своје фигуре. Конци, који су његови рођени живци, морају му стојати на расположењу и он их мора знати по вољи употребити. Глумац ваља да стоји високо над својом улогом, те ће само тако бити кадар да прикаже и изнесе ону гипку лествицу разноликих осећаја, од најслађег шапата искрене љубави до потресног ускука при ужасу.

Коклен (Coquelin), угледан члан позоришта „Comœdie — Française“, казао је своје мишљење о том предмету на предавању, које је једном приликом држао у Бечу. Његове су речи још толико важне, да их овде можемо опширно саопштити. Он је рекао:

„Прави глумац компонује, заснива сам своју фигуру. Он прпе из песничког дела, из традиције, из своје природе, из онога, што о људима и стварима зна, из свог рођеног искуства, из своје маште; у кратко, он се сам стара за своју радњу; ако је то учинио, ето му онда улоге, он је види, влада њоме, живи у њој, али јој није потчињен, не зависи ропски од ње.

„Отуд долази, да је прави глумац увек спреман. Кадар је ма кад да се лати своје улоге и да одмах произведе жељени успех. У власти су му: смех, сузе, страх; не мора чекати, да га самог обузме осећај, да се узруја, или да га милост небеска озари.

„Талма приказивао је једног вечера „Хамлета“. Чекајући на реч, која ће му означити кад ће на њега ред доћи, — разговарао се иза кулиса са својим пријатељем. Сценариста га виде где се расе-

јано смеје, те му приступи и рече му: „Господине Талма, одмах ће на Вас доћи ред“. — „Добро, добро, чекам последњу реч“, — одговори Талма. Његова сцена, сцена са духом, треба да се почне иза кулиса, и публика треба да га чује пре него што га види. Он весело продужи разговор, стисне руку свом пријатељу, и — још са осмехом на уснама — повиче: „Одлази, грдно страшило“ . . . и пријатељ се поплашено тргне натраг, а гледаоце пролази језа од Талмина гласа.

„Је ли због тога био неприродан? Никако! Мозак уметников мора остати слободан, и његова узбуђења, па и најрођенија његова узбуђења, морају престати на прагу његове мисли. То су две различне области. Је ли глумац једини, код кога се тај феномен, тај појав може опазити? Нека ми се дозволи да наведем једну чињеницу, која привидно не спада у мој предмет.

„Неки пријатељ Виктора Масе-а уверавао ме још не давно о овоме: „Код постеле његове миле, обожаване матере, његове на смрт болесне и од лекара

напуштене матере, у среду највеће туге и жалости спадне и обузме музичког пе-сника тога (т. ј. Масе-а) инспирација, надахнуће, и ту је компоновао, засновао музички један створ. Па шта мислите, какву је музику компоновао? Ону јасну, свежу, живахну и веселу музику за „Јованчине сватове“. (Опера „Les noces de Jeanette“.)

„Таких примера о међусобној независности духа и срца код уметника има небројено. Један од тих је и ово.

„Опет се тиче Талме. Прича се, да је он, кад је чуо да му је отац умръо, од срца јаукнуо, али је тај јаук, тај клик био тако искрен, истинит и леп, да га је уметник — који у њему вазда беше будан — запамтио и предузео себи, да га доцније на позорници употреби. Та карактеристична прта показује уметника, како стоји изнад својих осећаја и како их себи потчињава, да њима умножи своју ризницу, из које вади кад му што затреба. Као што се песник служи својом тугом, да пише лепе стихове, тако ова може нама послужити, да лепе улоге израдимо.

(Наставиће се.)

И И С Т И Ч И

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Марија Стјуартова. Жалосна игра у 5 чина, од Ф. Шилера, превео С. Д. К. Приказана 11. децембра).

Већ цело једно столеће орј се слава двају немачких великана Шилера и Гетеа, а да нико њихове ванредне величине ни на час у сумњу није могао довести. Исчезнути ће траг и самом имену толиких слављеника на књижевном пољу, или имена тих песничких ироја сјати ће једнако сјајним светлом кроз све векове. Нису то обични метеори, који засјају, па потамне, то су сјајне звезде стајаћи, које вековима сјају те потамњују тек онда, кад пропадне свет. Крила њихова генија обухватила су ваксолики свет; они се пуним правом могу назвати: ћенијима не само немачкога народа, већ ћенијима целога човечанства. Класична вредност њихових песничких дела једнако ће занимати све генерације, јер су та дела одсев вечне красоте, вечнога идеала, који живе од века до века. Велики један и

ретко образовани словенски црквени велико-достојанственик сумња, да ли ће прекрасни творови великих ћенија човечанства пропасти и онда, кад пропадне овај свет; те вели, да ће пре пропасти света бог послати анђеле своје, да пренесу слике Рафајелове у небо, да се не оштете у опћој пропасти света.

Ну куда ја запићох. Светило ћенија Шилерова занело је слабу мушкицу, и мало те си не спржих крила, мало те се не изгубих у певању химне ујним иројима човечанске просвете, а ено на пољу чека слагач из штампарије на рецензију Марије Стјуартове.

Шилер и Гете били су најсретнији песници, јер им је провидност дала најславнијега критичара Лесинга. Што је сунце цвету, то је критичка поету. Да није било ћенија Лесингова, да није његов оштри критички ћеније расветљивао атмосферу, у којој су се кретали бесамртни стварови Шилерови и Гетеови: ко зна, би ли њихови савременици приметили њихову ванредну

величину. И ћенију, који ступа новим стазама, у крајевима, када још није ступила самртничка нога, лакше је при души, кад га у те непознате крајеве води сигурна рука сродног критичког ћенија.

Уз савршenu критику драматске уметности могло је никнути овако савршено дело, као што је Шилерова Марија Стјуартка, где је и карактеристика мајсторски замишљена, изведена и по-разредана, где трагична судбина дивне шкотске краљице трагичном градуацијом расте до врхунца, те се прелама и нагиње неизбежној катастрофи. Све, што јадна краљица ради и мисли, све се то окреће против ње; све особе, које долазе с њом у додир, све она својом лепотом, тим трагичним узроком њене трагичне судбине и катастрофе, зачарава, и тако гомила фаталном консеквенцијом мотив за мотивом својој бескрајној беди. Најлепша грешница новије повести најтрагичније је откајала своје грехе. За њу се убијају, и бивају убијани; духовита и лепа, она чезне за љубављу и испија њен пехар до дна, на ком је отров; она је води до пропasti, у коју се мора сурвати. Великим ћенијама у сликарству и песништву није могла избегти ова замисљива краљевска грешница, ова најлепша и најстраснија нововека Клеопатра; па за то је она одушевљевала толике славне сликаре и песнике. Њако је красна песма: Опроштај Марије Стјуартке из Француске, коју је спевао Беранже, те која ме је тако одушевила, да сам је још као гимназијалац из францускога на наш језик превео.

Шилер нам приказује у својој драми Стјуартку од онога часа, кад се она налази у Енглеској у тамници. Охола и бездушна њезина сестра по очу, Елизавета, енглеска краљица исли, да нема веће противнице од сестре јој Марије Стјуартке, која јој тријумфима своје лепоте неда мирнога живота. Два контраста, савршено изведена у истини, извео је песнички ћеније Шилеров и у својој драми. Једна католичкиња, лепа, заносна грешница; друга протестанткиња, хладна, нелепа, завидна. Свака је ћији друге матере; а заједничка им је охола ћуд; тек је у једне краљевски понос, а у друге краљевска хладна охолост. Оне се још вису виделе: али кад се виде, онда је сукоб неизбежав, онда је једној, — онђој, која нема сије у рукама, — катастрофа запечаћена. Тај састанак, тај сукоб, песник изнаша као кулмен трагедије у трећем чину.

Силна је дикција, силни су душавни осећаји, који ову трагедију испуњују; ну вештина песникова тамо их смирује, где би се могли прометнути до неестетске провале. Силно успаматели душевни осећаји сршују узвишеном ресигнацијом, као оно ћод провале љубави Мортимерове.

Племенини карактер грофа Шрусберија из-

веден је у писању Шилеровој трагедији после катастрофе Маријине управо идеално; а свака од особа остаје истом до kraja.

Ми на kraju стичемо уверење, да је уз такове особе, уз тако намештене елементе судбине Маријине, њезин сршетак посве природан, па осећамо ону племенину ресигнацију, како ју мора ваљана трагедија побудити.

Потање анализовати вредност ове лепе Шилерове трагедије не би спадало у оквир ове рецензије; њу би сву исписати требало, да показемо, што је у њој лепо и добро.

У чајет нашим глумцима морамо рећи, да су они својој узвишеној задаћи озе вечери на потпuno заузвољство публике одговорили. Гђа. Вујићка (М. Стјуартка) тако нам је красно протумачила душевну слику Марије Стјуартке, да би стекла аплаус најпретентивније европске публикe. Онај моменат, где се решава, да ли да падне на колена пред Јелисаветом (г. Ружићком), био је тако савршено вештачки изведен, да мислим, не би га нико боље извести могао. Г. Ружићка лепо је парирала г. Вујићки; те је контраст двеју сестара изврсно изведен. Г. Ружић (Лестер), г. Лукић (Борли) г. Жикић (Шрусбери) били су на свом месту. Г. Лукић хладан и озбиљан до kraja, ъако је тај карактер и замисљен. Оном последњом сценом Лестеровом гануо нас је г. Ружић до суда. Г. Жикић говорио је с осећајем. Г. Спасић (Мортимер) нека тако не брза с језиком. У заносу осећаја нека не заборави на публику, која не разуме онај галоп у цитовању Шилерових стихова. Иначе је г. Спасић доказао, да је својој улози проникнуо у душу. Споменем ли још разбориту игру г. Добриновићке (Ане Кенедије) и г. Васиљевића (Палет) те и остale носиоце подређених улога, који су се сви добро понели, морам закључити, да је игра била добра. Онај, ко није научио улоге, знаде и сам, да то не вади.

Превод Спире Дмитријевића, каторанина, врло је слободан; али песнички дух провејава тај у трохјеском десетерцу сувишне слободно изведен превод.

Приредба комада за позорницу сачувала је све красоте те изврсне трагедије. — Ј. Хр.

СИТНИЦЕ.

(Ради умирења.) *Госпођица.* Господине, ви сте мени љубав изјављивали и заклињали сте ми се, а ја чујем сада, да ви госпођицу љубите! Одлазите ми испред очију, никакви човече!

Господићи. Али молим вас, умирите се, госпођице; та ја ону само за юс вучем, а вас волим.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

28. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТИПЛАТИ 18.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 17. ДЕЦЕМБРА 1891.

ЛУДВИК XI.

Трагедија у 5 чинова, написао Казимир Делавињ, с француског превео Ј. Ђорђевић.

Редакторъ: Мильковичъ.

ОСОБЕ:

Лудвик XI, краљ француски	Ружић
Карло, краљевић	М. Марковићка
Херцег Немурски, краљев рођак	Миљковић
Тристан, врховни судија	Илић
Оливје	Марковић
Греф Дреј, великаш	Стефановић
Филип Комин, министар	Васиљевић
Марија, његова кћи	С. Вакаловићка.
Коатје, краљев лекар	Спасић
Пустиник	Рајковић
Штитонона	Станковић
Рикардо } сељаци	Т. Станковић
Марсел } сељаци	Бакаловић
Марта	Т. Лукићка.

Вратар, трговци, војници, француски и бургундски витезови. Два свештеника.
Стража, народ.

Војничка музика петроварадинске пешачке пуковније бр. 70. свираће ове комаде:
 1. „Puppenfee.“ Марш, од Бајера. — 2. „Vergissmeinnicht.“ Песма, од Супе-а.
 3. „Руске песме.“ Фантазија, од Шиндла. — 4. „Die türkische Schaarwache“, од
 Михајлиса. — 5. „Hast Du mich lieb.“ песма, од Бема.

У среду 18. децембра: „Мехурчи.“ Шаљива игра у 3 чина, написао Г. Чики,
превео Милан А. Јовановић.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 пре и од 3—5 са сата
после подне, а увече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК ОКО 10 САХАТА.